

Middagreferaat Toogdag Hersteld Hervormde Mannenbond 2016

'Het Woord onderzoeken' door: ds. P. de Vries

Inleiding

Het onderwerp van dit artikel is 'Het Woord onderzoeken'. De Bijbel is ons door God gegeven als een lamp voor onze voeten en een licht op ons pad. De Bijbel is geschreven door een behoorlijk groot aantal menselijke schrijvers. Meerdere namen zijn ons bekend; Mozes, David, Jesaja, Markus, Paulus, Johannes. Al deze menselijke schrijvers waren – om een uitdrukking van de kerkvaders te gebruiken – secretarissen van de Heilige Geest. Daarmee bedoelden de kerkvaders niet dat bij de inspiratie de persoonlijkheid van de Bijbelschrijver werd uitgeschakeld. Ook zijn wisten dat elke Bijbelboek ook de trekken draagt van de menselijke auteur die het schreef. Johannes schreef anders dan Mattheüs, Markus en Lukas. Het ging hem om het resultaat van de inspiratie. De door de menselijke Bijbelschrijvers neergeschreven woorden zijn de woorden van God. Achter de vele menselijke auteurs staat de ene Goddelijke Auteur.

Dat maakt de Bijbel tot een uniek, een onvergelijkbaar boek. In voor ons menselijke begrijpelijke woorden openbaart God ons in de Bijbel Zijn gedachten. God openbaart Wie Hij is, wie wij zijn, wat de oorsprong en de toekomst van ons mensen en deze wereld is. De Bijbel openbaart ons – en dat is de kern van de bijbelse boodschap – de weg van behoud door de Heere Jezus Christus.

De Bijbel is de bron en norm van ons geloof. Andere normen en andere bronnen hebben alleen betekenis in ondergeschikt aan de Schrift. We kunnen denken aan prediking, aan liederen, aan geschriften uit de kerkgeschiedenis. Op allerlei manieren komt de boodschap van God en van de Schrift tot ons. Altijd weer moet echter de Schrift zelf de uiteindelijke toetssteen zijn.

Een bijzondere plaats bij het verstaan van de Bijbel en bij het doorgeven van de bijbelse boodschap hebben de belijdenissen. Dan beginnen we met de oudchristelijke belijdenissen. Ik denk in het bijzonder aan de Apostolische Geloofsbelijdenis. Deze belijdenis bepaalt ons erbij dat de levende God de Drie-enige God. Als wij de Bijbel lezen – of het nu het Oude Testament of het Nieuwe Testament is – hebben wij dat altijd te bedenken. De gereformeerde belijdenisgeschriften zijn een nadere ontvouwing van de Apostolische Geloofsbelijdenis. De inhoud van de gereformeerde belijdenis is vrucht van het lezen van de Schrift. We moeten en hoeven de belijdenis niet als een raster over de Schrift te ervaren. Dat blijft de belijdenis een aan de Schrift ondergeschikte norm. Bij de Schrift spreken we over norma normans (normerende norm) en bij de belijdenis over norma normata (genormeerde norm).

Het horen en lezen van de Bijbel

We zijn eraan gewend dat wij opgeroepen worden tot het lezen van de Bijbel. Persoonlijk en in gezinsverband. Ik hoop dat wij daar ook allen ernst meemaken. Toch moeten wij beseffen dat eeuwenlang die oproep zo niet kon worden gedaan en dat er nog altijd tal van mensen zijn die daartoe niet opgeroepen kunnen worden. De reden is dat lang niet iedereen kon of kan lezen. Tot aan de uitvinding van de boekdrukkunst werd leesvaardigheid en al helemaal schrijfvaardigheid slechts onder een minderheid van de bevolking gevonden. Soms was dat een kleine minderheid. Wereldwijd is er nog altijd analfabetisme. Dat analfabetisme bijna is verdwenen – met de nadruk op bijna – geldt in Nederland pas sinds de invoering van de leerplicht.

Hele generaties christenen moesten het doen met datgene wat hen was voorgelezen en verteld. Vanaf het begin van de geschiedenis van de christelijke kerk werden in de diensten en ook vóór de diensten hoofdstukken uit de Bijbel gelezen. In de Vroege Kerk was dat een van de taken van een diaken. Mede doordat men veel en veel minder dan wij met informatie werd overladen, had men een veel sterker ontwikkeld geheugen. Mensen die niet konden lezen, kenden soms hele Bijbelboeken uit hun hoofd, al was dat laatste meer uitzondering dan regel.

Hoe dan ook moeten onze kennis van de Schrift vermeerderen. De gebruikelijke weg is voor ons: lezen, onderzoeken (lectio). Het lezen van de Schrift moet verbonden zijn met overdenking (meditatio). Dat kan tijdens het lezen. Het kan ook mede erna. Ook generaties christenen die niet konden lezen, hebben de hun bekende inhoud van de Schrift overdacht. Doel van dit alles is een godzalige, een Gode welbehagelijke wandel. Denk aan de woorden die Paulus aan Timotheüs schreef: 'Al de Schrift is van God ingegeven, en is nuttig tot lering, tot wederlegging, tot verbetering, tot onderwijzing, die in de rechtvaardigheid is; Opdat de mens Gods volmaakt zij, tot alle goed werk volmaaktelijk toegerust.' (2 Tim. 3:16–17)

Met de uitvinding van de boekdrukkunst kwamen boeken en ook de Bijbel binnen het financiële bereik van velen. Een geschreven Bijbel kostte een jaarsalaris van iemand die naar onze maatstaven behoorlijk geschoold is. Bij een gedrukte Bijbel was de prijs heel anders, ook al waren de druktechnieken nog lang niet zo verfijnd als nu. Zo jong mogelijk moeten kinderen een Bijbel ontvangen en gestimuleerd worden die te lezen. Taalarmoede is een groot handicap om de taal van de Bijbel te verstaan. Kinderen voorlezen en tot lezen stimuleren is *het* middel om taalarmoede te voorkomen en te bestrijden.

We raken in de Bijbel nooit uitgelezen. Ik raad aan de Bijbel op volgorde te lezen. We kunnen dat wel op meer dan een plaats tegelijk doen. Lees je de Bijbel op volgorde dan krijgt je zicht op de lijn van Bijbelboeken en op de bijbelse verbanden.

Schriftonderzoek en verlichting door de Heilige Geest

Lezen van de Bijbel doen we in gezinsverband als wij een gezin hebben. Dan is het heel goed om voor kinderen wat gelezen is/wordt toe te lichten. De Bijbel met Uitleg is dan een prachtig hulpmiddel. Ook omdat de toelichting kort is. Voor persoonlijke Bijbel is deze uitgave ook nuttig om tot een beter begrip van wat er staat te komen. Uiteraard wijs ik op ook de kanttekeningen van de SV.

Wij doen er goed aan hulpmiddelen te gebruiken om de Schrift beter te verstaan. Naast de Bijbel met Uitleg en de kanttekeningen van de SV denk ik aan Bijbelverklaringen. Er zijn verklaringen op heel de Bijbel. Er zijn verklaringen op Bijbelboeken of delen ervan. De ene verklaring is meer uitleggend, de ander meer stichtelijk.

De kracht van Matthew Henry is dat het beide elementen in zich heeft. Zeker zijn er verklaringen die qua uitleg meer bieden zoals bijvoorbeeld de Studiebijbel. Ook puur uitleggende verklaringen kunnen stof tot meditatie bieden. Verklaringen die meer handvatten bieden moeten wij niet ongelezen laten. Ik noemde Matthew Henry. Je kan ook denken aan de commentaren van Calvijn. Deze zijn zeer uitgebreid, maar iedereen die enige kennis heeft is ervan overtuigd dat Calvijn tot de beste Schriftuitleggers uit de gehele kerkgeschiedenis behoort.

Als het gaat om uitleggende verklaringen met een bevindelijke spits, noem ik ook de publicaties van ds. J. Westerink en ds. P. den Butter. Prekenbundels over vervolgstoffen zijn ook een nuttig hulpmiddel. Gaat het om het verstaan van de Bijbelse boodschap als geheel (wat zegt de Bijbel over bekering, verzoening enz.) dan hebben we nog weer veel meer hulpmiddelen. Boeken van reformatoren, puriteinen, oudvaders en hun geestelijke nazaten. Als ik nog een naam mag noemen, denk ik aan de werken van de jonggestorven christelijke predikant ds. F. Bakker.

Bij het gebruik van hulpmiddelen moeten we nooit vergeten dat echte Schriftstudie niet zonder voortdurend gebed kan. Om tot de diepste kern van de Schrift door te dringen hebben we de verlichting nodig van Hem Die de Schriften inspireerde en dat is de Heilige Geest. Alleen door de werking van de Heilige Geest gaat de inhoud van Schrift ook echt ons hart vervullen en ons leven stempelen. En dat is toch de bedoeling?!

Echter, wij moeten het gebruik van hulpmiddelen en de noodzaak van verlichting door de Heilige Geest niet tegen elkaar uitspelen. De opvatting dat het gebruik van hulpmiddelen uiteindelijk meer een belemmering is dan echt een hulp, is feitelijk Dopers en niet reformatorisch of gereformeerd. Spurgeon heeft eens opgemerkt dat het hem vaak is opgevallen dat degenen die heel veel waarde hechten aan wat God hen heeft geleerd, veelal even weinig waarde hechten aan wat God anderen heeft geleerd.

Lezen en onderzoeken van de Bijbel doen we als het goed is in gemeenschap met de Kerk der eeuwen. Er is gemeenschap der heiligen juist ook in Schriftonderzoek. Nogmaals onderstreep ik in dit verband de betekenis van de belijdenisgeschriften. Wel moet het verstaan van de Schrift door anderen altijd weer aan de Schrift zelf worden getoetst. Er is een relatie tussen godzaligheid en Schriftverstaan. Dat geldt zeker als het gaat om het geheel van de Bijbelse boodschap. Toch is deze relatie niet een op een. Juist wie iets weet van de kerkgeschiedenis loopt daarmee vast. Bunyan, Philpot en Spurgeon waren godzalige mensen. Toch moeten wij hun opvatting over de doop niet bijvallen. Luther heeft een visie op de sacramenten die niet geheel de onze is.

Ook in het heden geldt dat godzaligheid en een juist Schriftverstaan niet geheel samenvallen. Dan nog blijft staan dat twee meer dan een weten en dat de heiligen van elkaar kunnen en moeten leren. Nooit moeten we ook vergeten dat wij in deze bedeling slechts ten dele kennen. Daarom moeten wij altijd een leerling van de Schrift blijven.

Het belang van de afzonderlijke Bijbelboeken

De Bijbel is bovenal één Boek, maar het is ook een bibliotheek van boeken. Met elk Bijbelboek had niet alleen de menselijke maar ook de Goddelijke Auteur een bedoeling. Om de bijbelse boodschap te leren verstaan, is zicht op de betekenis van de afzonderlijke Bijbelboeken niet zonder belang. Het boek Genesis is niet alleen het eerste Bijbelboek en op die manier fundamenteel, maar ook door de inhoud. We vinden er het getuigenis van de schepping, de zondeval en de belofte van de komende Verlosser. In de Psalmen kijken wij de kinderen van God in het hart. Het boek Spreuken is een boek vol van levenswijsheid voor het dagelijkse leven. Een leven dat gestempeld dient te zijn door de vreze des Heeren. Prediker en vooral Job leren ons dat Gods wegen niet na te rekenen zijn. Enerlei lot overkomt rechtvaardigen en goddelozen. Zalig zijn we als wij in de hoogste aanvechtingen mogen en leren belijden: 'Ik weet mijn Verlosser leeft.'

In de vier evangeliën worden ons naar aanleiding van Jezus' komst naar en verblijf op deze wereld een viertal portretten van Hem gegeven. Portretten die elkaar niet tegenspreken maar wel aanvullen. Het boek Handelingen is de nieuwtestamentische geschiedschrijving van de vroegste periode van de nieuwtestamentische kerk. De nieuwtestamentische brieven en dan denken we vooral aan de brieven van Paulus maken ons de betekenis van de dood, opstanding en hemelvaart van Christus duidelijk. Het is een versimpeling, maar je kunt zeggen: in de evangeliën vinden we de feiten en in de brieven de uitleg van de feiten. Zeker voor de brieven gaat het laatste op. In de evangeliën zelf vinden we ook al – als is het vaak meer tussen de regels door – uitleg van de feiten. De brief aan de Hebreeërs is een sleutel voor het verstaan van de oudtestamentische offerdienst en het boek Openbaring is een troostboek voor de Kerk van alle eeuwen en plaatsen.

Luther kon de Bijbel met een bos vergelijken. Er zijn gedeelten van dit bos waardoor alleen met grote moeite een pad kan worden gebaad. Het verstaan van bepaald gedeelten vraagt veel inspanning. Luther kon ook het beeld van een boomgaard gebruiken. Tegen de ene boom hoef je slechts te stoten en de appels vallen er af. Aan een andere boom moet je heel hard schudden, wil er maar een enkele appel afvallen. Heel de Schrift is van God ingegeven, maar dat betekent niet dat de Bijbel geen reliëf heeft. De Bijbel is als een park met grote en kleine bomen. Met bloemen en planten.

Wie aan iemand die de Bijbel niet kent, een leesadvies geeft, zal wijzen op het eerste Bijbelboek, op de evangeliën en de Psalmen. Echter uiteindelijk heeft elk boek betekenis. Zonder het een boek Leviticus kunnen we nieuwtestamentische teksten over het bloed van Christus dat van alle zonden reinigt niet verstaan. Bij het onderzoek van de Schrift gaan wij vanuit het geheel de delen verstaan en vanuit de delen het geheel. Kern van de Schrift is dat de Drie-enige God de God is van volkomen zaligheid en dat Jezus Christus, God Die mens werd, de enige en volkomen Zaligmaker is.

Meerdere genres in de Schrift

De Schrift bevat meerdere genres. Meer dan eens vinden we in een en hetzelfde Bijbelboek meer dan een genre. Het grootste deel van de Schrift wordt gevormd door geschiedschrijving. Dat geldt zowel het Oude als het Nieuwe Testament en dat is geen onbelangrijk gegeven. Wij geloven in God Die als de Schepper ook de geschiedenis leidt. De zaligheid is op historische feiten gegrond en vooronderstelt historische feiten. De realiteit van schepping en zondeval, maar ook de realiteit van de roeping van Abraham, van de uittocht uit Egypte en vooral ook van de maagdelijke geboorte, de kruisdood, opstanding en hemelvaart van onze Heere Jezus Christus. Wij volgen geen kunstig verdichte fabels na. Als de Heere Jezus Christus niet zou opgestaan zijn, dan is ons geloof ijdel, leeg, zonder inhoud.

Naast geschiedschrijving bevat de Bijbel ook lofprijzing, dank en boete. Denk aan de Psalmen. De Bijbel bevat spreuken. Dan denken we allereerst maar niet uitsluitend aan het boek van de Spreuken. In de Bijbel komen gelijkenissen voor. Binnen de evangeliën, maar ook in een profetisch boek als dat van Ezechiël. De Bijbel bevat allegorieën. Je vindt ze bijvoorbeeld in het boek Openbaring. We mogen geschiedschrijving niet als een allegorie lezen en een profetisch boek mogen we niet zien als geschiedschrijving van de toekomst. Profetieën hebben bijna altijd meer dan een vervulling. Vooral voor het verstaan van het boek Openbaring is dit van belang. We moeten om de Bijbel te verstaan, letten op de achtergrond waartegen woorden zijn geschreven. We moeten letten op het verband waarin Bijbelteksten en passage voorkomen. Een heel belangrijke zaak is dat wij Schrift met Schrift vergelijken. De Bijbel vormt immers een eenheid.

Geestelijke honger

Van groot belang is dat wij de Bijbel lezen met geestelijke honger. Als je die honger niet hebt, moet je de Bijbel lezend smeken of je die honger krijgt. Zonder geestelijke honger, blijft de diepste kern van de Schrift voor ons verborgen. Geestelijke honger is ook nodig om de Schrift te kunnen begrijpen en toe te passen. Dat geldt voor de Bijbel zelf en ook voor boeken die ons licht geven op de Schrift. Natuurlijk is de taal van de Schrift een taal die wij ons eigen moeten maken. Dat gezegd hebbend blijft staan dat mensen met een geringe opleiding als zij maar geestelijke honger hebben toch tot de kern van de Schrift doordringen en mensen zonder honger ondanks opleiding en intelligentie niet.

Venster op de Drie-enige God en op de Heere Jezus Christus

Het onderzoek van de Schrift is geen doel in zich. Ik kom terug op wat Paulus aan Timotheüs schreef: 'Al de Schrift is van God ingegeven, en is nuttig tot lering, tot wederlegging, tot verbetering, tot onderwijzing, die in de rechtvaardigheid is; Opdat de mens Gods volmaakt zij, tot alle goed werk volmaaktelijk toegerust.' (2 Tim. 3:16–17) We mogen de Schrift zien als een venster dat uitkijk biedt op de Drie-enige God en op de Middelaar, de Heere Jezus Christus.

Als wij een uitkijk hebben vanuit een chalet op de Alpen raken wij nooit uitgekeken. Dat geldt ook voor een uitkijk op zee. Het is altijd weer hetzelfde en altijd weer anders. Gods majesteit en heerlijkheid overtreft ver de heerlijkheid van de Alpen en van de zee. Of het nu om een zee gaat, is die spiegelglad is of een woeste zee met hoge golven. De Bijbel moeten we lezen als de stem van God. God spreekt met ons, vertelt ons wie Hij is, zegt ons hoe deze wereld ziet en hoe Hij ons ziet. God maakt ons bekend hoe wij als gevallen zondaren Hem waarachtig kunnen leren kennen, as wij toegang tot Hem leren zoeken door Zijn Zoon Jezus Christus.

Het is de Heilige Geest Die ons ervan overtuigt dat wij deze Zaligmaker nodig hebben. Hij laat ons zien Wie deze Zaligmaker is. Geestelijk gezien opent Hij onze ogen. Dan gaan wij de Bijbel met ander met nieuwe ogen lezen. Hij stelt ons in staat om tot Christus te vluchten. De Heilige Geest geeft ons honger naar het Woord en doet ons de kracht van het Woord smaken. Bevinding is dat wij bemerken dat Gods Woord waarachtig is. Wij gaan de werking van Gods Geest die ons overtuigt van zonden ondervinden. Wij ondervinden de verlossende en verzoende kracht van Christus' bloed. Wij ervan dat God meer dan een Vader voor ons zorgt. Wij ervaren dat God ons kastijdt maar ook en bovenal dat Hij wil vertroosten. We ontvangen een uitzicht op het nieuwe Jeruzalem en mogen het beginsel van de eeuwige vreugde in ons hart ervaren.

Kennis van God en kennis van Zijn Woord houden nauw met elkaar verband. Waarachtige Godskennis ontstaat in de wedergeboorte. Daar zit alles in. Dat sluit niet uit dat God leren kennen niet een zaak is van een achtermiddag. Dat is een zaak van lectio (Schriftstudie), oratio (gebed), meditatio (meditatie) en niet te vergeten temptatio (aanvechting). Telkens weer treft mij bij lezing van zijn oefeningen de grote Schriftkennis en geestelijke kennis van Wulfert Floor. Dat staat niet los van het feit dat al heel jong het leven van deze man gekenmerkt werd door Schriftstudie en gebed.

De Schrift werpt licht over onze verhouding tot God en van daaruit over alle terreinen van het leven. Als het gaat om vragen op dat terrein, laat de Schrift geen vraag onbeantwoord. Vragen kunnen er zij over de juiste uitleg. Het is echter geen vraag of de Bijbel de volkomen gezaghebbende en betrouwbare bron voor geloof en levenswandel is. Dat is de Bijbel zonder meer. De Bijbel heeft gezag en is betrouwbaar omdat hij een openbaring is van God, omdat God hier tot ons spreekt. Dus is het eenmaal duidelijk geworden wat een gegeven Schriftgedeelte leert, dan is de juistheid en aanvaardbaarheid van de boodschap geen vraag meer.

De sleutel van kennis: Wedergeboorte. Wet en Evangelie

Van de farizeeërs en Schriftgeleerden zegt Jezus dat zij de sleutel van kennis hebben weggenomen. (vgl. Luk 11:52). Zij gingen zelf het koninkrijk der hemelen niet in en die zouden ingaan, werden door hen verhinderd. Wat bedoelt onze Heere Jezus Christus met de sleutel van kennis? Wij kunnen dan een paar aanduidingen of typering gebruiken. Allereerst is dat de wedergeboorte. Uit het gesprek dat Jezus naar Johannes 3 met deze farizeeër had, blijkt dat hij deze sleutel niet had leren hanteren. Hij wist – toen althans – niet wat dat was. Uit het evangelie naar Johannes mogen wij wel afleiden dat dit later anders is geworden

Zonder wedergeboorte spreken wij op zijn best over de bijbelse boodschap als een blinde over kleuren. Door de wederbarende werking gaan we de kracht van Gods Woord ervaren. Ik denk aan wat Paulus aan de Thessalonicenzen schreef: 'Wetende, geliefde broeders, uw verkiezing van God; Want ons Evangelie is onder u niet alleen in woorden geweest, maar ook in kracht, en in den Heiligen Geest, en in vele verzekerdheid; gelijk gij weet, hoedanigen wij onder u geweest zijn om uwentwil. En gij zijt onze navolgers geworden, en des Heeren, het Woord aangenomen hebbende in vele verdrukking, met blijdschap des Heiligen Geestes.' (1 Thes. 1:4–6)

Naast de typering van 'wedergeboorte' kan ik die van 'wet en Evangelie' gebruiken. Een ware theoloog – en in deze zin moet elke christen een theoloog zijn – weet, zo zei Luther, wet en Evangelie te onderscheiden. Hij kent de functie van de wet en de functie van het Evangelie. Ik denk ook aan wat Kohlbrugge: Waar de wereld met het Evangelie komt, komt een kind van God met de wet en waar de wereld met de wet komt, komt een kind van God met het Evangelie.

De wet is ons gegeven om ons neer te slaan. Zelfgeruste mensen moeten door de wet worden wakker geschud. Wie zijn wij? Treurigen moeten niet worden opgebeurd door hen op eigen kwaliteiten en prestaties te wijzen, maar op het Lam van God Dat de zonden van de wereld wegneemt. Als wij de bevrijdende kracht van het Evangelie leren kennen, worden we verlost van de vloek van de wet. De wet wordt voor ons een regel van dankbaarheid. Dat maakt ons de aanhef boven de Tien Geboden reeds duidelijk. Voor wie verlost is uit het diensthuis van de slavernij van de zonde, is het een vreugde naar Gods geboden te mogen leven. Dan doet het ons geen verdriet dat God te veel van ons vraagt (de droefheid van de wereld) maar dat wij nog te weinig voor Hem leven (de droefheid naar God).

Als het gaat om het onderscheid tussen wet en Evangelie, is de brief aan de Romeinen van groot belang. De Reformatoren konden over deze brief als sleutel tot het verstaan van de gehele Schrift spreken. In het leven van meerdere groten uit de kerkgeschiedenis heeft deze brief een bijzondere betekenis gehad. Ik denk aan Augustinus, Luther en ook Merle d'Aubigné, een van de mannen van het Zwitserse Reveil.

In de brief aan de Romeinen wordt onder andere een systematische uiteenzetting van de boodschap van het Evangelie gegeven. Dat elk mens schuldig staat voor God. Dat Wet en Profeten getuigen van de rechtvaardiging door het geloof. Dat wie mag geloven dat Christus voor Hem is gestorven, ook met Hem is gestorven en met Hem wenst opgewekt te worden tot een nieuw leven. Dat wij nooit uitkomen boven de klacht over het eigen verdorven ik en daarom door de inwoning van Gods Geest naar de wederkomst uitzien.

Een leerling van de Schrift blijven

Enmaal hebben we de Schrift niet meer nodig. Voor degenen die zich na de jongste dag buiten het nieuwe Jeruzalem bevinden, is het te laat. Wie het nieuwe Jeruzalem mag binnengaan, heeft deze reisgids niet meer nodig. Dat is het verschil tussen deze bedeling en de eeuwige heerlijkheid. Paulus schreef daarom aan de Korintiërs: 'Want wij zien nu door een spiegel in een duistere rede, maar als dan zullen wij zien aangezicht tot aangezicht; nu ken ik ten dele, maar alsdan zal ik kennen, gelijk ook ik gekend ben.' (1 Kor. 13:12)

Johannes geeft eenzelfde geluid: 'Ziet, hoe grote liefde ons de Vader gegeven heeft, namelijk dat wij kinderen Gods genaamd zouden worden. Daarom kent ons de wereld niet, omdat zij Hem niet kent. geliefden, nu zijn wij kinderen Gods, en het is nog niet geopenbaard, wat wij zijn zullen. Maar wij weten, dat als Hij zal geopenbaard zijn, wij Hem zullen gelijk wezen; want wij zullen Hem zien, gelijk Hij is. En een iegelijk, die deze hoop op Hem heeft, die reinigt zichzelf, gelijk Hij rein is.' (1 Joh. 3:1–3)

Echter, zolang wij in onze aardse tent verkeren, blijft de Bijbel onze gids. Wij moeten bij de volstrekte betrouwbaarheid van deze gids geen vragen stellen. Wat voor het laatste Bijbelboek geldt, geldt ook voor de Bijbel als geheel. 'Want ik betuig aan een iegelijk, die de woorden der profetie dezes boeks hoort: Indien iemand tot deze dingen toedoet, God zal hem toedoen de plagen, die in dit boek geschreven zijn. En indien iemand afdoet van de woorden des boeks dezer profetie, God zal zijn deel afdoen uit het boek des levens, en uit de heilige stad, en uit hetgeen in dit boek geschreven is. Die deze dingen getuigt, zegt: Ja, Ik kom haastiglijk. Amen. Ja, kom, Heere Jezus! De genade van onzen Heere Jezus Christus zij met u allen. Amen.' (Openb. 22:18–21).

Maarten Luther schreef in de voorrede op de *Grote Catechismus*: 'Ik ben ook een doctor en predikant, ja zo geleerd en ervaren als al die anderen, die zulk een vermetelheid en zekerheid hebben. En toch doe ik als een kind aan wie men de catechismus leert, en lees ze woord voor woord 's morgens, en als ik tijd heb, het Onze Vader, de Tien Geboden, het Geloof, de Psalmen, enz.; en ik moet nog dagelijks lezen en studeren en ben toch niet zoals ik graag zou willen, ik moet een kind en leerling van de catechismus blijven en ik blijf het graag.' De Heere geve dat wij zo ootmoedig en nederig naar Zijn stem luisteren en daarom standvastig en vrijmoedig belijden en verdedigen wie Hij is en wat Hij ons zegt.

Ik besluit met de woorden van Luther die men een na zijn dood vond op de tafel van sterfkamer. Op een briefje had Luther in het Latijn een programmatische samenvatting van zijn levenswerk had gekrabbeld: 'Vergilius in zijn herdersgedichten kan niemand verstaan, als hij geen vijf jaar herder is geweest. Cicero in zijn brieven kan niemand begrijpen, als hij niet vijftwintig jaar in de politiek heeft gezeten. De Heilige Schrift mene niemand voldoende te hebben geproefd, als hij geen honderd jaar lang met profeten als Elia, Elisa, Johannes de Doper, Christus en de Apostelen de gemeente heeft geregeerd. Probeer niet, dit goddelijk heldendicht te begrijpen, maar buig u diep aanbeddend voor Zijn sporen.' En dan in zijn moedertaal: 'Wij zijn bedelaars. Hoc est verum, dat is waar.'